

בגנות הטיח

מלחמת עזה לאור משנתו
של ברל כצנלסון

איסוף, עריכה והבאה לדפוס:
אילון טוהר, עופר שכנר ומיכל צ'רנוביצקי
עיצוב: עדי רמות
דפוס: דפוס יוסי
מו"ל: קרן ברל כצנלסון

מאי 2025

”אולי האלוהים יודע להבחין בין ערך אדם לערך אדם; לנו, לבני התמותה - כל בני האדם צריך שיהיו שווים בזכותם לחיים.”

(ברל כצנלסון, הוועידה הרביעית
של הנוער העובד, תש”ב/1942)¹

¹ כל הקטעים המצוטטים, מלבד הציטוט המובא מתוך כרוז “לא תרצח”, מצויים בכרכים השונים של כתבי ברל שיצאו בהוצאת מפלגת פועלי ארץ ישראל. אפשר למצוא את תוכנם המלא גם באתר קרן ברל כצנלסון.

התמשכותה של המלחמה הקשה בעזה מייצרת משבר ערכי עבור המחנה הדמוקרטי בישראל, ומעלה שאלות נוקבות על דמותה ופניה של מדינת ישראל בכלל ושל כל אחד ואחת מאיתנו כאזרחיה בפרט.

יותר משנה וחצי חלפו וכפצעי הטבח שביצע חמאס ב-7 באוקטובר והשלכותיהם המייסרות עוד לא החלו להגליד. אך כבר זמן מה שהאסון שחווינו מנוצל לרעה להתרת הרסן המוסרי בניהול המלחמה, ורבים מאיתנו מוצאים עצמם נבוכים מול המעשים הנעשים בשמנו.

מחד - הפקרת החטופים הישראלים בשבי ושליחת חיילים וחיילות להילחם במשך תקופה ארוכה מאוד ללא תכלית ברורה וללא אופק מדיני לסיום המלחמה, ומאידך - הרג המוני של פלסטינים, רבים מהם חפים מפשע, והחרבה של עזה וסביבותיה, שבכירים בממשלה מתייחסים אליה כהכנה לגירוש של האוכלוסייה המקומית לשם הקמת התנחלויות ישראליות.

דווקא בעת הזו, מוטב להיזכר בדבריו של ברל כצנלסון, שדיבר בזכות אותה מבוכה: **"טובה לי נפש נבוכה ותועה ובלתי-נרגעת מנפש אשר מום בה ואין היא שוקטת, גם היום, אל אמיתותה"**.

דבריו של ברל הופכים להיות רלוונטיים במיוחד נוכח התעמולה המופעלת עלינו השכם והערב ועל פיה ביקורת עצמית פירושה ערעור על יסודות קיומנו.

ההפך הוא הנכון. המחויבות שלנו לעתידה של המדינה ולצביונה – הנאמנות לממלכה ולממלכתיות ולא למלך – מחייבת אותנו להתבונן פנימה ולנקוט עמדה פטריוטית אמיצה אל מול המשבר הנוכחי.

המשבר הזה מגיע אחרי שנים שבהן חברו זה לזה כוחות פוליטיים מהימין הפופוליסטי והימין הקיצוני כדי לעקור את השורשים שמהם נובעת הישראליות שעליה גדלנו, ולטעת אותה מחדש על יסודות של לאומנות, עליונות יהודית ותאוות נקם. כשהמשלה גוררת אותנו למלחמת נצח, כשהיא מעלה על נס את האדישות המוסרית לחיי אדם ומנסה לשכתב את הציונות ברוח הלאומנות הקיצונית והכהניסטית – אנחנו מבקשים להיזכר מחדש בחזונה האמיתי.

ספרון זה מכיל כמה מאמרותיו של ברל כצנלסון ביחס לאירועים שהטרידו את התנועה הציונית במאה הקודמת בדרכה לייסד מדינה ואומה, ושמשכיכים להיות רלוונטיים עבורנו כיום. אנחנו מקווים שהציטוטים הללו יאפשרו למי שיקראו בהם לשאוב השראה ואומץ משורשי זהותנו כדי להתנגד להתמשכותה בעת הזו של מלחמה הרסנית וחסרת תוחלת, על מחיריה הבלתי נסבלים, אותה מובילה הממשלה הנוכחית.

**“הציונות לא הייתה
קמה - ולא תקום -
בעולם שכופר בצדק,
במשפט ובחירות
לכל הנברא בצלם.
והיא לא תתכחש
לערכי-אדם אלה, כי
בכך היא מוציאה את
גזר-דינה על עצמה.”**

“בזכות המבוכה ובגנות הטיח”,
כינוס מדריכי עליית הנוער, ת”ש/1940)

**“הציונות שלי לא
הייתה מעולם
ערטילאית, כי אם
ציונות אנושית,
המאמינה בקדושת
חיי עם וחיי אדם,
המבקשת לחנך
את האדם מישראל
למאמצי עבודה
ויצירה, לכבוד אדם,
לחירות ולשלום
עמים.”**

(“ברית ראשונים”, תרצ”ג/1933)

”מהו באמת תכנו של רעיון הגאולה העברית?

**(...) שלילת כל תוכן אחר מלבד העיקרון
הלאומי? שוויון-נפש, נייטרליות לכל השאר,
לכל פרינציפ מוסרי או חברתי? (...) יש
אנשים וציבורים אשר להם הכישרון המיוחד
לדלדל את התוכן הרעיוני של התנועה שבה
הם דוגלים: הם מוציאים ‘צימוק’ אחד מתוך
המסכת הגדולה והעמוקה של התנועה,
הם מעמידים אותו על פרינציפ אחד, ואת
הפרינציפ הזה הם סורקים במסרקות של
ברזל וקורעים מעליו את עורו ובשרו,
מפריחים את נשמתו, הופכים אותו ליצור
שאינו יודע טוב ורע, המתיר על רע, ולמולך
זה מקריבים קרבנות אדם (...) בעיני אין
זה אלא פולחן הערטילאות של המחשבה,
סטריזציה של האידיאה... תנועה לאומית
גדולה רוצה לפתור לא שאלה אחת ואינה
יכולה לפתור שאלה אחת בלבד: היא פועלת
בתוך עם חי, בקרב אנשים חיים... תנועה**

**לאומית המפרידה בין 'יהדות ואנושיות',
המתכחשת לנגעי האדם והחברה, אינה
אלא תנועת-סרק, גם מבחינה לאומית."**

(ברית ראשונים", תרצ"ג/1933)

הסכנה הפנימית של הבריונות

בראשית שנות ה-30, על רקע הפערים ההולכים ומתרחבים בין תנועת הפועלים לבין התנועה הרביזיוניסטית, הזהיר ברל מפני "סגנון הבריונות" של מה שקרא לו, ברוח הזמן, הפאשיזם היהודי:

"הפאשיזם היהודי - הרביזיוניזם - המיט עלינו את אסון השנה האחרונה. אולם עוד אסון גדול מזה הוא מביא אתו: סגנון הבריונות בחיינו - בריון הלשון והמחשבה, בריון הרחוב והאסיפה, בריון יחסי עבודה ויחסי מפלגות. בריון זה איננו מצטמצם רק בתחומיו של הרביזיוניזם בלבד, בתוך מחנהו ובתוך הנפשות הנלכדות בחרמו והמקבלות את הדרכתו. הוא חודר גם אלינו. בכך אני רואה את הסכנה הגדולה ביותר שיש בידי הרביזיוניזם להמיט עלינו."

(תרצ"ד/1933)

**“גילוי 'לאומי' יהודי של הפאשיזם
העולמי, סרטן עולמי המכלה את
רקמת־הנפש של הדור, ההורס את
תרבות החברה והודף אותה אל תוך
הברבריות - לא יוכל לשעשע את
עצמו באמצעי מלחמה הנותנים
'פורקן' להרגשות האיבה והפחד
ואינם פורקים מעלינו את הסכנה.
ודוקא הוא חייב לשמור על נפשו
- גם בעצם סערת המלחמה - לבל
ידבק בו ובתנועתו הנגע [...]”.**

(“במבחן”, שיחות עם מדריכי הנוער
העובד והלומד, תרצ”ה/1935)

**"אחרי הטרור
של יהודים
בערבים,
לא יתמהמה
הטרור היהודי
כנגד יהודים".**

(מתוך: שפירא, אניטה. "ברל".
הוצאת עם עובד 1980, עמ' 587)

שליטה בעם אחר

על רקע הקמתה של מפלגת פועלי ארץ ישראל (מפא"י) מאיחוד "הפועל הצעיר" ו"אחדות העבודה", התייחס ברל במועצת המפלגה לשאלת המשטר המדיני בארץ-ישראל, ופרס את השקפתו בנוגע לשליטה של המדינה היהודית העתידית על עם אחר:

"... אודה, אין לי חלק ונחלה בתיאבון מדיני זה, כשם שאין לי חלק במושגיהם של אותם צאן קדשים ומנהיגם, הרואים את התגשמות הציונות בדמותה של מדינת פולין החדשה, אלא בשינוי זה שהערבים יהיו במצבם של היהודים, והיהודים במצבם של הפולנים – ולו גם בתוספת של התנהגות יותר ג'נטלמנית כלפי מי שאינו נמנה על העם השולט"...

"בשבילי אין זה אלא סירוס מוחלט של האידיאל הציוני. לא רק חזון השחרור שלנו הוא אחר, גם ההוויה של תנועתנו הלאומית, המסיבות ההיסטוריות אשר בהן התחוללה והמסיבות ההיסטוריות

אשר בהן היא מתגשמת, גם צרכיה הפנימיים של תנועתנו שונים מזה בתכלית. דורנו היה עד לכך, שעמים שואפי חירות אשר פרקו את עול השעבוד מעל צווארם מיהרו להכניס בעול זה צווארותיהם של אחרים. הכזה יהיה המאור שבתנועת שחרור לאומית? אנו, אם גם נחפוץ בזה, הלא תקצר ידנו. אבל אילו גם יכולנו והצלחנו בזה, הרי היינו ממייטים קלון על כל המרטידולוגיה הגדולה שלנו: במשך הדורות הרבים שבהם נרדפנו וגורשנו ונשחטנו והושמדנו, ידענו לא רק את כאב הגלות והשעבוד, כי אם גם את הבוז לעריצות [...] הנטפח בנו עתה את חלום עבד כי ימלוך?".

(“לשאלת המשטר המדיני בארץ-ישראל”,
תרצ”א/1931-1930)

טוהר הנשק

באוגוסט 1939, טבע ברל את המושג "טוהר הנשק", ששיקף את הקו המרכזי שאימצו מנהיגי הישוב מכל קצות הקשת הפוליטית לנוכח התגברות מעשי טרור של פעילי התנועה הרביזיוניסטית נגד ערבים חפים מפשע:

"מה משמעותו של מונח זה [טוהר

הנשק]? האם שלא להתגונן,

לא להתייצב מול אויב, להימנע

מפעולה אמיצה נגד מתנקש? (...)

הבלגה משמע: יהי נשקנו טהור.

אנו לומדים נשק, אנו נושאים נשק,

אנו מתייצבים בפני הקמים עלינו.

אך איננו רוצים שנשקנו יוכתם

בדם נקיים (...). הבלגה הרי זו שיטה

מדינית מוסרית כאחת, הנובעת

מתוך תולדותינו ומתוך מציאותנו,

מתוך אפינו ומתוך תנאי מלחמתנו

(...) מוכן אני לשלם מחיר רב בעד

**ארץ־ישראל ובעד חירותנו בה, אך
בשום אופן אינני רוצה לשלם בעד
מעשי איוולת ותעתועים המלבינים
את פנינו".**

**(ב"קונגרס הציוני העשרים ואחד",
תרצ"ט/אוגוסט 1939)**

הגנה ולא נקמה

באסיפת סניף מפלגת פועלי ארץ-ישראל ב-1936, דיבר ברל בשבח מדיניות ההבלגה, והסביר מדוע התנועה הציונית-הסוציאליסטית צריכה להילחם בהתאם למטרותיה, לשמור על מצפונה ולהימנע מהפעלת נשק נגד חפים מפשע וממלחמה שאינה לצורך התגוננות בלבד:

“כל רעיון ההגנה מראשית העליה השניה לא היה בו שמץ של נקמה, של סיפוק איזו תאוות שהן, עין תחת עין, שן תחת שן. לא היתה בו המחשבה: אם אי אפשר לנו לעמוד בפני האויב המתנפל צריך לתפוס את מישהו ולשפוך את זעמנו עליו. טרומפלדור ומנדל פורטוגלי לא בנו את ‘השומר’ על רגש הנקמה, הם לא חשבו שיוכלו להיבנות על ידי כך שתחת חבר אחד שנהרג ירצחו את מישהו חף מפשע, יתפסו את מישהו, לא את הרוצח, ועליו ישפכו את זעמם [...] ביסוד ‘השומר’, ההגנה, תל-חי, אני רואה את היסודות של העמידה על המשמר, הגנה מפני האויב, ולא שמץ של נקמה. [...] אין

דבר מצחיק יותר, אין דבר מכזיב יותר כאשר אדם או תנועה מתחילים להשתמש בנשק לא להם. אין להאמין שאנחנו, תנועת פועלים ציונית, יכולים לנצח על ידי שימוש בנשק זה. הדבר הנורא ביותר יהיה אם אנחנו במקום נתקפים נהיה תוקפים [...] אני יודע שאנחנו עומדים במלחמה, אנחנו לא נרגע, אנחנו לא נוותר, אך עלינו לזכור שפנינו תמיד לשלום. איננו יכולים לשכוח שמחר נצטרך לחיות עם הערבים יחד. עלינו לסלול דרך לחיים אחרים, אפילו אם יודעים אנו שכל חיינו אינם בטוחים, שתמיד אורבות לנו התנפלויות. אבל מצפוננו צריך להיות טהור. לא ייתכן שיאמרו לנו שבמלחמתנו יצאנו מגדר של התגוננות."

"(אסיפת סניף המפלגה בתל אביב,"

תרצ"ו/1936)

לא תרצח

ביולי 1939, פרסמו כ-200 אישים מהיישוב היהודי ובהם ברל כצנלסון, מרטין בובר, שאול טשרניחובסקי, ש"י עגנון, הנרייטה סולד, ר' בנימין ואחרים, כרוז שבו קראו להימנע משפיכת דמם של חפים מפשע:

"לא תרצח - צו זה משחר ילדותו של עם עתיק יומין כוחו יפה כאז כן היום. את עתידנו הלאומי לא נבנה אגב חיקוי דרכי המלחמה של המקולקלים שבגויים. האמצעים הטמאים לא די שלא יקרבונו למטרתנו אלא גם ירחיקונו ממנה."

(**"לא תרצח"**, עיתון דבר, 20.7.1939)

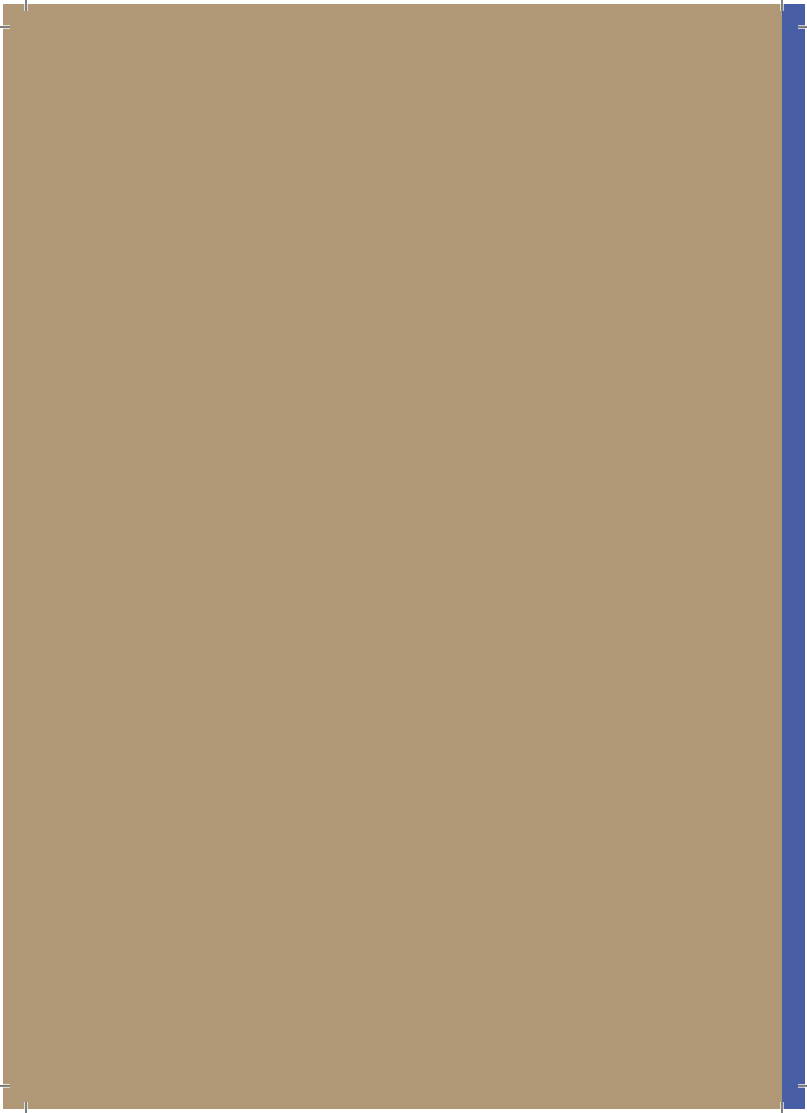
**“הביטחון שלנו הוא בשלום
בין היהודים והערבים,
וביצירת מצב של שלום
בתוך הארץ ועם המדינות
הגובלות אותנו...
ומן הראוי לשלם תמורתו
מחיר גבוה. אילו היתה
קמה המדינה היהודית
כחלק מסידור כולל
ומוסכם של מזרח ים-
התיכון - היה בזה משום
תקווה לשלום קיים.”**

(הקונגרס הציוני ה-20, 1937)

אודות ברל

ברל כצנלסון, מראשי התנועה הציונית, ואחד ממוריה ומנהיגיה המרכזיים של תנועת העבודה הציונית, הוגה דעות ואיש ספר שזכה לכינוי "מחלקת השכל". ברל היה ממקימיה ובנאיה של המדינה שבדרך, ובין מפעליו הרבים היו הסתדרות העובדים הכללית, בנק הפועלים, קופת החולים כללית, סולל-בונה, הוצאת הספרים עם עובד ועיתון דבר. ברל חתר גם לעיצובה של האומה הישראלית, כחברה צודקת, שוויונית ושוחרת שלום. ברל נולד בבוברויסק (בלרוס) בשנת 1887 ונפטר בירושלים בשנת 1944. נקבר בבית הקברות כנרת.

אודות הקרן

קרן ברל כצנלסון היא מכון חשיבה ומעשה המפתח ומקדם רעיונות ותוכניות מדיניות ומטבח מנהיגות פוליטית צעירה. הקרן פועלת לאור חזונו של ברל כצנלסון וערכי תנועת העבודה ומתוך מחויבות עמוקה לעיצוב עתידה של ישראל כמדינה יהודית, דמוקרטית, שוויונית ובטוחה.

